

Akademické psaní a jeho proměny pod vlivem informačních technologií

Mgr. Zuzana Kobíková
Masarykova univerzita, Filozofická fakulta,
Ústav hudební vědy
Obor: Teorie interaktivních médií
A. Nováka 1, 602 00 Brno
kobikova@mail.muni.cz

Společenskovědní pohled na zkoumání technologie

Médium je součtem technických a společenských interakcí: změny nemají původ pouze v technologickém know-how. Technologii chápeme jako společensky aplikovanou znalost, jejíž společenské podmínky vytvářejí rozdíly v tom, jak je používána. (Kress 1998, s. 53–54).

Model publikování prochází remediací, ve které se podoba akademického psaní stále společensky vyjednává, přičemž tento proces výrazně ovlivňuje i technologická podstata médií.

Remediace „papírového“ publikačního modelu

Médium již neexistuje v čisté formě, ale je spíše směsí „reformovaných“ složek jiných médií.

Akademického článku publikovaný online je hybridní formou tištěného a online média, kdy je výsledkem např. PDF, kde se potkávají prvky klasické typografické sazby s hypertextovými odkazy, videi, animacemi.

Ozdravení se ale projevuje na mnoha úrovních publikačního procesu (zrychlení vědecké komunikace), byť jej doprovází různé neduhy.

Optikou STS – Science and Technology Studies

Jejichž nejvýznamnějším představitelem je francouzský filozof Bruno Latour. Jeho základním požadavkem je zkoumat vědu ve chvílích vyjednávání, komunikování a kontroverzí, v momentu, kdy vzniká.

Latour, B.: *Science in Action*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987.

Takový moment pro nás představuje současný proces proměny a vyjednávání modelu publikování a zejména recenzování akademického textu.

Blíže se v tomto příspěvku zaměřuji právě na jeho remediaci, ke které vědeckou a vydavatelskou komunitu z velké míry motivovala změna v používání technologie.

Pragmatické aspekty komunikace

Pragmatickými faktory komunikace jsou jakékoli prvky mimojazykové skutečnosti, které ovlivňují proces akademického psaní – komunikační situace, způsob a forma, jakými se v ní projevují mluvčí, adresát, médium apod.

Účelem pragmatické analýzy námi sledovaného procesu by bylo stanovení komunikativních funkcí, strategií komunikujících subjektů a stanovení pragmatických faktorů, jež komunikaci determinují.

Shrnutí: základní pojmy

akademické psaní – ve významu vědeckého publikování, tedy zveřejňování výsledků vědy a výzkumu, a to jak **tradiční formou** (především prostřednictvím recenzovaných vědeckých časopisů, sborníků nebo knih), tak prostřednictvím **online médií** souvisejících s trendy otevřeného přístupu a využitím nových médií

odborný článek – odborný, recenzovaný článek, zveřejněný v odborném médiu

recenzní řízení – evaluace výzkumných závěrů vědeckého textu po stránkách kompetence, významu, originality.

Základní funkce recenzního řízení:

- evidence myšlenek a ochrana autorství, archivace,
- kontrola kvality obsahu
- produkce znalostí v komunitách

tradiční model publikování – Rukopisy jsou přijímány v papírové podobě, komunikace je zprostředkovávána prostřednictvím fyzické pošty, formou vydání je tištěný časopis. Recenzní řízení je zpravidla uzavřené, aktéři neznají svou totožnost.

remediovány model publikování (publikování online) – veškerá komunikace probíhá mailem nebo prostřednictvím online redakčního systému, do kterého autoři, recenzenti i editoři vstupují samostatně, pod vlastním jménem. Recenzní řízení je zpravidla otevřené, aktéři znají svou totožnost. Do procesu recenzního řízení se může zapojit i veřejnost – texty jsou v první fázi recenzního řízení vystaveny k připomínkování.

Tradiční model publikování tiskem

Problémy:

- vysoké náklady
- časové prodlevy
- snížená schopnost publikace neortodoxních a inovativních textů
- omezení prostorem
- omezená přístupnost
- omezený formát
- nedostatečná interaktivita

Viz Hovav, A., Gray, P.: Academic Electronic Journals: Past, Present and Future. *Advances in Computers* 2006, s. 133.

Remediováný online model publikování

- usnadňuje základní editaci textu
- snižuje cenu
- zvyšuje dostupnost, dohledatelnost informace
- zvyšuje interaktivitu
- umožňuje diseminaci znalostí v reálném čase
- umožňuje dynamicky aktualizovaný, obsah

Praktický příklad: Redakční systému (RS) Open Journal Systems 2.4.2.0

- většina komunikace redakce probíhá prostřednictvím aplikací RS
- autor se registruje do online redakčního systému, kam článek vkládá
- editor dostává a čte elektronickou verzi rukopisu
- rukopis se poskytuje recenzentům v elektronické formě (obvykle s tří- až čtyřtýdenní lhůtou pro vytvoření recenzních posudků),
- recenzenti přistupují k rukopisu prostřednictvím online redakčního systému, kam vkládají recenzní posudek
- vedoucí editor poté elektronicky zasílá autorovi doporučení a texty posudků
- redakční systém umožňuje tvorbu šablon a některá sdělení (informace o přijetí článku, apod. oznamuje prostřednictvím automaticky generovaných emailů.)
- pak se do redakčního systému uloží verze sazbenice a editor zajistí zveřejnění na webu

Redesign tradičního modelu vědeckého článku v online prostředí

Akademický text vyžaduje poměrně náročnou typografickou úpravu, aby byl dostatečně přehledný. Na příkladu projektu Article of the Future (z roku 2009) tradičního vydavatele odborných časopisů Elsevier ukáží, jak vypadá podoba online sazby vědeckého článku, když aktéři publikačního procesu usilují o to, aby plně využili potenciálu technologií digitální tvorby a úpravy textu i online publikování.

<http://www.articleofthefuture.com>

Proměny modelu recenzního řízení

Recenzní řízení se skládá z těchto kroků:

1. odevzdání článku (po této fázi může editor článek rovnou odmítnout, nehodí-li se do časopisu, či do konkrétního čísla)
2. recenze (obvykle má recenzent tři možnosti: schválit článek bez úprav, schválit článek s úpravami, či nedoporučit článek k vydání),
3. revize článku na základě recenze
4. přijetí
5. editace autorské kopie
6. jazykové, technické a stylistické korektury
7. tisk a/nebo online publikování
8. distribuce

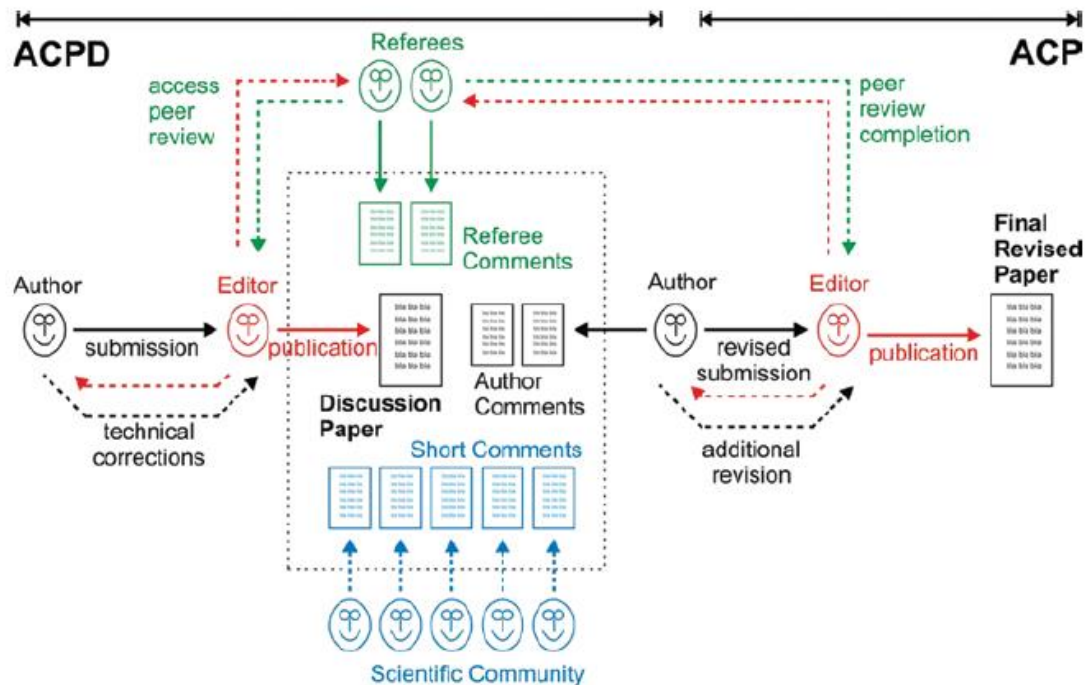
Současná diskuse o podobě recenzního řízení

- **anonymní** (identita recenzenta ani autora není nikomu známa)
- **jednostranně maskované** (recenzent zná identitu autora, ale autor nezná identitu recenzenta, příp. naopak)
- **otevřené** (všichni aktéři svou identitu znají)

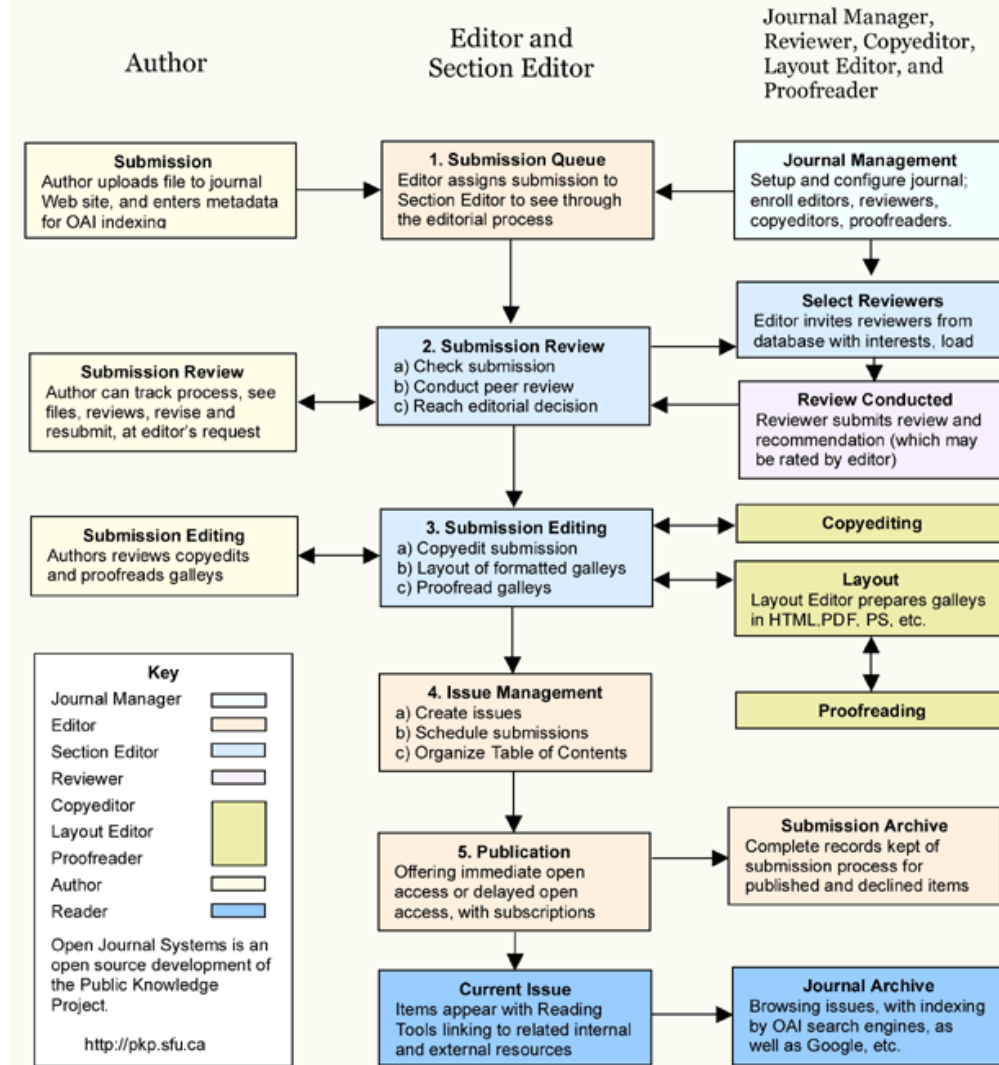
Otevřené recenzního řízení

- Jeho průběh umožňují některé otevřené redakční systémy, např. Open Journals System.
- Jako otevřené se označuje jak recenzní řízení, které není anonymní (autor i recenzent navzájem znají svá jména), identity všech zúčastněných autorů jsou veřejné.
- Může probíhat dvoukolově – v prvním, otevřeném, kole je článek vystaven online k veřejnému připomínkování po dobu několika měsíců, v druhém kole následuje klasické recenzní řízení.

Modely otevřeného recenzního řízení

OJS Editorial and Publishing Process

Závěr

Díky své digitální, virtualizované podobě však nabízí nový model akademického publikování nové, snazší způsoby

- hledání informací
- tvorby textu
- komunikace
- publikování
- snazší a levnější cesty distribuce a sdílení informací

I když nová média přinášejí řadu příslibů, zásadní proměnu tradičních forem vědecké komunikace v současnosti zatím nepředstavují zejména proto, že pokud chceme využít potenciálu hypertextovosti, multimediality a interaktivity opravdu naplno, budeme do procesu editace textů nuceni vkládat téměř tolik energie, kolik vyžaduje úprava textu pro publikování tiskem.